

Лекція 21. Тема: Україна в роки Другої світової війни.

- 1.Бойові дії 1942–1943 рр. Бої на Лівобережжі влітку–восени 1943 р. Чорносвітники. Битва за Дніпро.
- 2.Вигнання німецьких військ та їхніх союзників з Правобережної та Південної України.
- 3.Депортація кримських татар та інших народів Криму
- 4.Завершення Другої світової війни.
5. Внесок українського народу в перемогу над нацизмом.
- 6.Українське питання на Ялтинській і Потсдамській конференціях. Ціна війни.

Література:

П-1: Кульчицький С.В., Лебедева Ю.Г. Історія України: підруч. для 11 класу загальноосвіт. навч. закл. – К.: Генеза, 2011 §6-7

П-2: Турченко Ф. Г., Панченко П. П., Тимченко С. М. Новітня історія України (1939-початок ХХІ ст.): Підручник для 11-го кл. загальноосв. навч. закл. – К.: Генеза, 2007, §5,7-8.

1. Визволення України почалося під час Сталінградської битви (19 листопада 1942 – 2 лютого 1943 р.), яка поклала початок корінному перелому у війні на користь СРСР. Перші населені пункти Донбасу були визволені вже у грудні 1942 р. військами 1-ї Гвардійської армії під командуванням генерала В. Кузнецова. Першим обласним центром був звільнений Ворошиловград (тепер Луганськ) – 14 лютого 1943 р., а невдовзі значна частина території Донецької і Харківської областей.

Масове визволення українських земель почалося в ході Курської битви (5 липня – 23 серпня 1943 р.) В результаті контрнаступу радянська авіація розгромила 30 дивізій противника. Ця битва була однією з вирішальних у ході II світової війни. **Стратегічна ініціатива остаточно перейшла до радянського командування.**

23 серпня звільненням Харкова завершилась Курська битва. 22 вересня від гітлерівців звільнили Донбас.

У липні – вересні 1943 в результаті наступальних дій Червоної армії була звільнена **Лівобережна Україна**.

У другій половині вересня війська Червоної Армії широким фронтом почали форсування Дніпра. Тут нацисти створили стратегічний оборонний рубіж «Східний вал», серцевиною якого була середня течія Дніпра. До кінця вересня 1943 р. Червона армія прорвала оборонні укріплення «Східного валу».

Чорносвітники – умовна назва піхотних підрозділів Червоної армії, які були сформовані з цивільного населення окупованих територій після їх звільнення. В бій вони вводились без спеціальної підготовки і належної амуніції та зброї. Найбільш масово використовувалися у 1943-1944 рр. під час форсування Дніпра.

6 листопада війська 1-го Українського фронту під командуванням М. Ватутіна визволили Київ.

За форсування Дніпра звання Героя Радянського Союзу було присвоєно **2 438 бійцям**.

Напружені бої тривали на півдні республіки. За три місяці війська 2-го і 3-го Українських фронтів ліквідували запорізький плацдарм ворога. **У жовтні 1943 р.** були визволені **Запоріжжя, Дніпропетровськ**.

Отже, 1943 р. став для українського народу передднем остаточного визволення від загарбників.

На кінець січня 1944 р. війська 1-го і 2-го Українських фронтів просунулись далеко на захід і оточили **10 дивізій** ворога в районі Корсуня – Шевченківського.

17 лютого 1944 р. німецьке угруповання військ в районі цього населеного пункту було знищене. Фашисти втратили 55 тис. солдатів і офіцерів.

2. Перемога під Корсунем-Шевченківським, яку народ назвав «Сталінград на Дніпрі» **відкрила шлях Червоній Армії на Правобережжя. У березні 1944 р.** були визволені Проскурів, Чернівці, Тернопіль, Вінниця. На півдні у **березні** були звільнені Херсон, Миколаїв, а **10 квітня** штурмом здобуто Одесу. **9 травня 1944 р.** фашистів було вибито із **Севастополя.**

У середині **липня 1944 р.** розпочався наступ радянських військ на львівському напрямі проти групи армій «Північна Україна». Радянські війська оточили і розгромили в районі Брод 8 дивізій.

27 липня 1944 р. був звільнений Львів. Із звільненням **8 жовтня 1944 р.** населеного пункту Лавочне Львівської області Україна стала вільною.

Майже два роки тривала битва за визволення України. Та успіх Червоною Армією було досягнуто ціною надзвичайно великих людських втрат. Лише під час визволення України середньодобові втрати становили **68 тис. осіб.**

27 жовтня 1944 р. було вибито ворога з Ужгорода, наступного дня – **28 жовтня** з решти населених пунктів Закарпатської України.

Як відомо до 1939 р. Закарпаття входило до складу Чехословаччини, а в 1939 р. його приєднала до себе Угорщина.

22 листопада 1944 р. у Мукачевому зібрався перший з'їзд Народних комітетів закарпатської України, який прийняв рішення про вихід її із складу Чехословаччини і возз'єднання з Радянською Україною. Уряд Чехословаччини, визволеної від нацистів дав на це згоду. **29 червня 1945 р.** у Москві підписаний договір про включення Закарпаття до складу УРСР. Так завершився процес об'єднання українського народу в єдину державу.

3. Рогром нацистських військ у Криму викликав хвилю піднесення у місцевого населення, але швидко її заступили залякність і жах. Кримсько-татарське населення було звинувачене в співробітництві з окупантами і за рішенням Державного комітету оборони **18-20 травня 1944 р.** виселене в Середню Азію. Із загальної кількості (238,5 тис. чол.) виселених 86 % становили жінки і діти. Майже половина кримських татар у 1944-1945 рр. вимерла. Така ж доля спіткала грецьке, вірменське, а згодом і болгарське населення. Ще раніше, в 1941 р., з території України в Східні райони Радянського Союзу були виселені німці, сотні тисяч яких здавна жили в Південних областях України. Десятиліттями над ними висіло звинувачення в зраді.

4. У середині 1944 р. почався визвольний похід Радянської Армії. Разом з нею з боями йшли на Захід Військо Польське, Чехословацький корпус, румунська дивізія, югославська бригада. **6 червня 1944 р.** союзники СРСР – члени антигітлерівської коаліції – відкрили другий фронт; висадили війська у Франції, і незабаром був визволений Париж. У січні 1945 р. Радянська Армія розпочала наступ на фронті уздовж 1200 км.

1 травня 1945 р. над рейхстагом замайорів прапор Перемоги.

Олексій Берест – радянський військовий діяч, учасник встановлення Прапора перемоги над рейхстагом у Берліні проти ночі 1 травня 1945 р.

У штурмі Берліну взяли участь десятки тисяч воїнів-українців. До речі, саме в повітряному бою над містом збив 62-й ворожий літак тричі Герой Радянського Союзу І. Кожедуб. **9 травня увійшло в історію як свято Перемоги.**

Виконуючи союзницькі зобов'язання, узяті на Кримській (Ялтинській) конференції трьох держав (лютий 1945 р.) **Радянський Союз 8 серпня 1945 р.** оголосив війну Японії. За короткий час мільйона Квантунська армія була розгромлена. **2 вересня** Японія підписала акт про беззастережну капітуляцію.

Кузьма Дерев'янка - радянський військовий діяч, 2 вересня 1945 р. на борту американського авіаносця «Міссурі» поставив свій підпис під Актом капітуляції Японії. **Друга світова війна завершилася.** Настав довгоочікуваний мир для народів світу.

5. Не применшуючи заслуг таких визначних полководців , як Г. Жуков, О. Василевський, К. Мерецков, Р. Рокоссовський, Л. Говоров, І. Конєв, Р. Малиновський, можна з певним правом сказати, що головним героєм війни були саме прості, звичайні й водночас великі люди, які витримали і винесли на собі надзвичайний тягар.

Загальна сума втрат, яких зазнала Україна, становила 1, 2 трлн. крб.

Народ України зробив у цю перемогу великий внесок. Він дав Збройним силам близько **7 млн.** воїнів. Кожен другий з них загинув на фронті, кожен другий з тих, хто залишився живим, став інвалідом. Сукупні втрати громадян України оцінюються у **7-8 млн. осіб.** Серед Героїв Радянського Союзу, а їх усього **11633**, українців – **2072**. Усій країні відоме ім'я тричі Героя Радянського Союзу **І. Кожедуба**. Із **115** двічі Героїв Радянського Союзу **32** – українці, або уродженці України.

Таким містам як Київ, Одеса, Севастополь, Керч присвоєно звання місто-герой.

Український народ дав Збройним силам понад 300 полководців і воєначальників.

Вісім фронтів, що діяли під час війни, очолювали маршали та генерали – українці за походженням: М. Кирпонос, С. Тимошенко, А. Єременко, І. Черняхівський, Р. Малиновський. Особливо великим є внесок України у створення матеріальної бази перемоги над Німеччиною.

6. Важливим наслідком Другої світової війни було завершення об'єднання українських земель та формування сучасної території України.

Питання про повоєнні кордони України постало ще на Тегеранській (1943 р.) та Ялтинській (1945 р.) конференціях глав урядів трьох держав антигітлерівської коаліції СРСР, США, Великої Британії. Радянське керівництво наполягало на закріпленні кордонів по так званій «лінії КЕРЗОНА». Це гарантувало об'єднання українських земель у складі УРСР і юридично закріплювало входження до України західних областей, у тому числі тих, що перебували у його складі в 1939-1941 рр. Але це не влаштовувало Велику Британію та США, для яких закріплення такої лінії фактично означало визнання наслідків пакту Молотова – Ріббентропа для СРСР.

Лише після вступу Радянської Армії на територію Східної і Центральної Європи питання щодо кордонів України вирішилося на основі двосторонніх угод із ними.